

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

המדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע **אמור תשפ"ה**

על אהבה, איבה ורוח רעה במשפחה הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

"ויאמר ד' אל משה אמר אל הפקנים" (ויקרא כא, א)

המדרש במקום מקשר את הכרזת הפתיחה לשאול בן קיש: "אמר יהושע דסכנין בשם ר' לוי מלמד שהראהו הקב"ה למשה דור דור ושופטיו, דור דור ומלכיו, דור דור וחכמיו, דור דור ומנהיגיו... והראהו שאול ובניו נופלים בחרב. אמר לפניו (משה) 'מלך ראשון שיעמוד על בניך ידקר בחרב?' אמר לו הקב"ה: 'ולי אתה אומר, אמר אל הפקנים (מהעיר נוב) שהרג, שהם מקטרגים אותו' (ויקרא רבה פרשה כו, סימן ז). (עיינו גם בדברינו **לפרשת אמור תשס"ג, וכן לפרשת אמור תשס"ט**).

נסביר את הרקע למעשה נורא זה של שאול, שהרי במעשה זה הפך שאול לראשון ברשימה של מחריבי המרכז הרוחני של עם ישראל. נבוכדנצר וטיטוס הצטרפו אליה מאוחר יותר.

נעיין בפסוקים שקולמוסים רבים נשתברו בניסיונות לבאר אותם. מיד לאחר משיחת דוד בסתר, הכריז הנביא: "ותצלח רוח ה' אל דוד... ורוח ה' סרה מעם שאול ובעתתו רוח רעה מאת ה'". כדי לצלוח את האתגר הציור עבדי דוד לחפש מנגן שיצליח להסיר את הרוח הרעה של שאול. המועמד היה דוד בן ישי, שהצטרף למקהלה ולתזמורת בארמון של שאול. שאלות קשות מתעוררות עם קריאת הפסוק הבא: "ויבא דוד אל שאול ויעמד לפניו ויאקבהו מאד ויהי לו נשא כלים" (שמואל א טז, יג-כא). הכתוב לא פירש מי אהב את מי, ואם הכוונה ששאול אהב את דוד, לא ברורה השאלה בן מי זה הנער (שם, יז, נה) המוזכרת מיד בפרק הבא, אחרי שדוד הרג את גוליית. מה פשר השאלה אם שאול כבר אהב את דוד? אומנם בסוגיא במסכת יבמות (עו ע"ב) הגמרא מקשה זאת ומתרצת, אבל אחרי בקשת המחילה עדיין קשה. לכן, נציע כי דוד הוא שאהב את שאול, ושאול לא הכירו אישית אלא אישר את הכללתו בצוות המנגנים והמשוררים. נביא הוכחה נוספת לכך שדוד אהב את שאול, ועוד יותר, אפילו ראה בו אבא! אחרי שדוד לא פגע בשאול בתוך המערה, הוא פונה אל שאול ומנסה לשכנעו להפסיק לרדוף אחריו ולנסות לחסלו: "ואני ראה גם ראה את כנף מעילך ביד כי בפרתי את כנף מעילך ולא הרגתיך דע וראה כי אין ביד רעה ופשע ולא חטאתי לך ואמה צדה את נפשי לקחתה" (שם, כד, יא). דוד קורא לשאול 'אבא!!!' גם שאול קורא לדוד באותו כיוון 'בן': "ויהי ככלות דוד לדבר את הדברים האלה אל שאול ויאמר שאול הקלף זה בני דוד וישא שאול קלו ויבך" (שם, שם טז).

היה זה בבחינת תיקון בעבור דוד, כמי שהוריו שלחו אותו מהבית לשדה, הוא הכריז: "כי אבי ואמי צעבוני" (תהלים כז, י). גם עבור שאול הייתה בכך נחמה. הוא הבין שבנו בכורו יהונתן לא ישב על כסאו, אבל בנו המאומץ יעשה זאת. לצערנו, הרוח רעה ביעתה והמשיכה לדחוף את שאול לנסות לפגוע בדוד. כך מובן גם מדוע עזרת הכהן הגדול מנוב הרתיחה את שאול, הוא ראה בכך עזרה לבן בוגד. הקירבה והקינאה יצרה מתח הפסיכולוגי. שאול נקרע בין רגשותיו הסותרים. המתח בין היחס לדוד כ'בן' והיחס אליו כ'בוגד', המשיך להוציא את שאול משיווי משקל. בגידה מצד בן משפחה קרוב, הרבה יותר כואבת, הרוח הרעה 'יחגה'.

בהמשך, לאחר ששאול נתן את מיכל בתו - אשת דוד, לפלטי בן ליש, דוד ראה בכך (ובצדק) הכרזה: אתה אינך לא בן ולא חתן, אתה מורד במלכות שאחת דתו להמית. שאול שהמשיך לרודפו ממשיך להיקרע מבחינה נפשית בין היחס לדוד כ'בן' לבין היחס לדוד כ'בוגד'. בפגישה הבאה, לאחר שדוד הגיע למעגל הפנימי ביותר (שם כו, ז) ולא פגע בשאול, שאול 'אבא' עדיין קורא לדוד 'בן' אבל דוד כבר לא קורא לו אבא: "ויכר שאול את קול דוד ויאמר הקולף זה בני דוד ויאמר דוד קולי אדני הקלף" (שם, כו, יז) "ויאמר שאול אל דוד ברוך אלהי בני דוד" (שם, שם כח). שאול קורא לו פעמיים בן אבל דוד משיב לו רק **באדני הקלף**.

גם התמודדות זו מסבירה "מה בין שאול לדוד" (מדרש תהלים (שומר טוב) מזמור כז). כאשר בנו הטבעי של דוד - אבשלום מרד בו וניסה לחסלו, דוד עשה הכל כדי שאבשלום לא יפגע. לאורך כל הדרך דוד לא פגע במי שניסה לעצור אותו בדרך למלכות. הוא גם לא פגע בתומכיו של אבשלום וכדי להשיג אחדות הוא מינה את שר צבאו של אבשלום, עמשא בן יתר, לשר הצבא של כלל ישראל. שאול לעומתו, שאומנם ראה בדוד בן, לא פסק לרגע לנסות להורגו ולפגוע בתומכיו. כהני נוב שעזרו לדוד, שילמו על כך מחיר נורא, גם הם הוגדרו מבחינתו של שאול, כמו דוד, כבוגדים-עמלקים (השוו את שמו"א טו, ג לפסוקים המתארים את הפגיעה בכהני נוב שמו"א כב, יט).

במישור הלאומי כיום, הסכנה הגדולה ביותר היא, ח"ו, קרע בעם שיגרור, ר"ל, למלחמת אחים. הכינוי בוגדים לאחים, על ידי שני הצדדים הקיצוניים, עלול להביא לתוצאות חמורות שאויבנו מייחלים להן.

נהיה ממקרי בני המקדש ולא, ח"ו, ממחריביו. למרות חילוקי הדעות נגביר את אהבת החינם. למרות הביקורת ואי ההסכמה, נשתדל לדון לכף זכות ולהרבות בקירוב לבבות.

כך ננצח את אויבנו, נחזיר את החטופים ונמשיך להיות אוהבי שלום ורודפי שלום, ראשית בתוכנו, ואח"כ עם כל האנושות, שתקבל על עצמה בקרוב, שבע מצוות בני נח, שהראשונה שבהן היא מחיקת המושג אכזריות מהמילון האנושי.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לעי לוי זשבת

הרב משה מרדכי ארנרין
א' בניסן תשפ"ה

לעיני הנופלים במערכה להגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל אהרני י"ד בכסלו תשפ"ג	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	הרב משה מרדכי ארנרין א' בניסן תשפ"ה	לעיני הנופלים במערכה להגנת המולדת הי"ד	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א
מר שמואל וגבי אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	מר יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד
הרב אשר וגבי סוזן וסרטייל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	ר' מאיר וגבי שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	צפורה בת יונה דונייר ע"ה נלב"ע י"ב אדר א'	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד
ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טוביב כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	גבי מירה קושיצקי נלב"ע כ"ב בסיון תשפ"ג	הרב יעקב (ג'רי) פרנקל ט' בטבת תשפ"ב	מר מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד

Eretz Hemdah

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St.,

www.ERETZHEMDAH.ORG טל: 02-5371485 info@eretzhemdah.org

חמדת השבת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

לע"נ מורנו הרב ארנרייך זצ"ל, ממנו למדנו להרגיש את הסברא ולהתרגש מהבנת התורה

עד היכן ברכת זימון

במסכת ברכות (דף מו ע"א) חולקים התנאים עד היכן ברכת הזימון. רב נחמן אומר שעד 'נברך', ורב ששת אומר שעד 'הזן'. רש"י מפרש שהשאלה היא: איזה בחלק בזימון לא אומרים אם אין שלושה שאכלו כאחד. בעלי התוספות תמהים מאוד על דבריו: היעלה על הדעת שלפי רב ששת אדם האוכל לבדו אינו אומר את ברכת "הזן את הכל"?

הם מבארים שכוונת השאלה היא: אדם או שניים עצרו את אכילתם בכדי לשמוע את הזימון. עד היכן עליהם להמתין בכדי לקיים את מצוות הזימון?

לפי שיטה זו, מה שורש מחלוקת האמוראים? הרא"ש אומר שרב ששת סובר שהזימון מוכרח להתייחס לברכה מסוימת. הרי בזימון מזמנים את האחרים לברכה! לכן רב ששת אומר שבהכרח הזימון מסתיים בסוף הברכה הראשונה. אם כך, מה סובר רב נחמן? מדוע לשיטתו אין צורך בברכה אחרי הזימון?

מספר פעמים נגענו בשני פירושים למושג הזימון:

- א. כפשוטו: הזימון מכין את המסובים לברכה.
- ב. ברכת הודאה עצמאית: הקריאה המשותפת להודיה לקב"ה טומנת בחובה את ההודיה על כך שהקב"ה טבע באוכל את היכולת לחבר בין אנשים.

כפי שהזכרנו מספר פעמים, לפי הרמב"ם (ככל הנראה בעקבות הגאונים) הזימון הוא הכנה לברכת המזון, בלבד. אך לפי הרא"ש הזימון הוא בעיקר ברכת הודאה עצמאית. אחרי הקדמת דברי הרא"ש הללו ניתן להבין את המחלוקת: לפי רב נחמן, עצם הקריאה המשותפת לברכה היא עצמה הודאה לקב"ה על תכונת השיתוף והקרבה שהאוכל מייצר. רב ששת אינו חולק על עצם התובנה הזאת. אך הוא סבור שללא שהחבורה תשתתף סביב איזו הודאה קונקרטית, הקריאה לברכה נשארת יתומה. לכן הקריאה לברכה משותפת צריכה לבוא לידי ביטוי לכל הפחות בברכה אחת מתוך ברכת המזון.

במקום אחר (בפירושו לדף מו ע"ב) רש"י משקף דברים מקבילים לדברי הרא"ש. הוא אומר שאחרי שפסקנו הלכה כרב ששת, עולה השאלה הבאה: שניים עצרו את אכילתם וענו לזימון. בהתאם לפסיקה כרב ששת, הם המתינו ושמעו את הברכה הראשונה מפי המזמין. מאוחר יותר הם מסיימים את סעודתם, ועתה ספק בלבם: האם הם יצאו ידי חובת הברכה הראשונה בתוך ברכת הזימון, ומעתה עליהם להמשיך מברכת הארץ, או שמא את ברכת 'הזן' הם שמעו רק בכדי להשתתף בהודאה לקב"ה יחד, אך לאחר מכן מוטל על כל אחד לברך את ברכת המזון במלואה. מדברי רש"י כאן משמע שהוא מסכים לעקרונות שהרא"ש מציג.

ברם, ביאור זה אינו מתאים לשיטת הרמב"ם. כאמור, לפי הרמב"ם אין אפשרות שאדם אחד יעצור וישמע זימון מהאחרים. לפי הרמב"ם הזימון לעולם מזמין את המסובים כולם לברך את ברכת המזון (כפי שלמדנו בעבר: לפי המנהג המקורי הדברים עוד יותר קשים. במנהג המקורי, המזמין היה מברך את ברכת המזון כולה עבור כולם. אם כך, ברכת הזימון מסתיימת בסוף ברכת המזון!).

הרשב"א אומר שאכן מדובר על שלושה שאכלו כאחד, ואחד מהם בירך לבדו בשגגה. במצב זה השניים בכל זאת יצרפו אותו לזימון, ואזי עולה השאלה עד היכן עליו להישאר יחד עם המסובים. בפועל מבחינת ביאור הגמרא ההסבר דומה, אלא שמתייחס למקרה מעט שונה. הדבר המהותי לענייננו הוא שהמחלוקת באיזה מצב מדובר בגמרא נובעת מהבדל עקרוני בהבנת מהות הזימון.

להלכה:

הרי"ף אומר שנהוג שכל המסובין מברכים את כל ברכת המזון, גם אם ענו לזימון וברכו מיד. משמע שברכת 'הזן' איננה כלולה בזימון. בעלי התוספות והרא"ש חולקים עליו, ואומרים שהלכה כרב ששת, בכדי שהזימון יכלול ברכה משמעותית. השו"ע פוסק כרי"ף, והרמ"א כבעלי התוספות. על כן נכון למעשה לעונה לזימון להמתין ולשמוע את ברכת 'הזן' מפי המזמין, ולהתחיל את ברכתו לאחר מכן (לכל הפחות לשיטת האשכנזים).

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:

שמואל בן ברוריה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה	החייל, איתמר חיים בן ציפי ציפורה
אוראל בן דליה	רות צפורה בת חנה	ישי בן מרים	הילל בן תמר שפרה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה דוד בן רחל
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	שלומית בת לאה	יאיר ידידיה בן מיכל בינה	משה בן רחל חווה ראנלה בת פייגל
שלמה בן שלומית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה	משה בן אסתר חיה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	רבקה בת שרה בלה	מינדה לאה בת ליפשה	

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ה)

מסחר באינטרנט ושמירת השבת

הקדמה

התפתחותו המדהימה של העולם הווירטואלי – האינטרנט, בשנים האחרונות, מציבה אתגר הלכי ורוחני בפני מרגן ורבנן. פוסקי ההלכה צריכים לתת דעתם לסכנות המרובות מצד אחד וליתרונות העצומים מצד שני. בקונטרס זה נעשה ניסיון לחבר ישר וחדש ולנסות למצוא את המקורות בדברי חז"ל ובדברי הראשונים והאחרונים למציאות החדשה, הדימוינית – תרתי משמע.

בהשאלת אתר אינטרנט בבעלות יהודי פתוח בשבת וביו"ט יכולות להתעורר שאלות הנוגעות לכמה וכמה איסורים.

- א. "לפני עיוור" ו"מסייע לעוברי עבירה";
- ב. מקח וממכר בשבת (באתרים מסחריים);
- ג. שכר שבת (באתרים הגובים דמי-שימוש, בחנויות ושווקים וירטואליים);
- ד. הנאה מחילול שבת (מאתרים מסחריים);
- ה. מראית-עין וחשד;
- ו. זילותא דשבת.

ונדון בהם אחד לאחד ונבדוק האם אכן הבעלים עוברים על האיסורים הנ"ל.

א. איסור לפני עיוור ומסייע לעוברי עבירה

התורה הזהירה "ולפני עור לא תתן מכשול"¹. איסור זה כולל גם הכשלת אדם מישראל בעבירה². מאחר שצרכן אינטרנט הגולש בשבת עובר בוודאי על איסורי דרבנן, ואולי אף על איסורי תורה³, יש לדון אם בעלי האתר המשאירים את האתר פועל בשבת עוברים בשל כך על איסור "לפני עיוור" או איסור "מסייע לעוברי עבירה"⁴.
הגמרא אומרת שאין עוברים על איסור "לפני עיוור" אלא כאשר המוכשל לא היה יכול לעבור את העבירה ללא סיועו של המכשיל⁵ לפיכך – כאשר ישנם אתרים אחרים, דומים, ניתן לאמר שאין כאן איסור דאורייתא של "לפני עיוור". ואולם לא כן כאשר מדובר באתר יחודי שאין דומה לו⁶, או באתרים שמעצם טבעם מופעלים על-ידי יהודים⁷. אמנם ישנה מחלוקת ראשונים גם כאשר המוכשל היה יכול לחטוא אף ללא עזרת המכשיל, אם בכל זאת אסור מדרבנן לסייע לו לעבור את העבירה – רמ"א מביא את שתי הדעות וכותב ש"בעל נפש יחמיר לעצמו"⁸, ואולם כשמדובר באיסור "מסייע", שהוא מדרבנן, ישנן דעות אחרונות שהאיסור לא חל במקרים הבאים: סיוע למומר⁹, סיוע למזיד¹⁰, סיוע שלא סמוך לשעת העבירה¹¹, וסיוע כאשר העבירה אינה מתבצעת בגוף החפץ שהמסייע – המכשיל מוסר לעברייני¹², והם קשורים גם לנדון דידן.
סברה נוספת לצדד שאין בהשאלת האתר פתוח משום איסור "לפני עיוור" ו"מסייע", היא שניתן לתלות¹³ שהמשתמשים כולם יהיו גויים או שאיש לא ישתמש באתר.
גם יתכן שלא שייך איסור "לפני עיוור" או "מסייע" כאשר בשעת העבירה¹⁴ המכשיל פאסיבי¹⁵ לחלוטין.
כאשר סגירת האתר בשבת כרוכה בהפסד כספי, כגון בהפסד של לקוחות גויים או במקרה שהפתרון הטכני הוא בעייתי, ניתן לצרף להיתר גם את סברת האומרים שאין חיוב להוציא הוצאות כספיות כדי להימנע מאיסור לפני עיוור¹⁶.

(בע"ה, המשך יבוא...)

¹ ויקרא יט, יד.

² ז"ל רמב"ם ("ספר המצוות", לאוין רצט) "ולא זה כולל גם כן מי שיעזור על עבירה או יסובב אותה, כי יבוא האיש ההוא לעוון, ובעזרתו הכשילו וחזר עוד ויפתחו ויעזרו להשלים עבירתו או יכין לו סיבת העבירה...".

³ האיסורים הם:

כותב – בשו"ת "שבט הלוי" (ח"ו סי' לו) פסק שכתובה על מסך מחשב אסורה משום מלאכת כותב דאורייתא. לעומתו הרב פרופ' זאב לב סבור שכתובה על גבי צג המחשב (ללא הדפסה) היא בבחינת כתב שאינו מתקיים, שאינו אסור אלא מדרבנן, ואילו הרב ישראל רוזן מחלק בין מחשב שיש בו תוכנה למחיקה עצמית, שהכתובה על גביו יכולה להחשב לכתב שאינו מתקיים, ובין זה שאין בו תוכנה כזו, שאז הכתב נחשב לכתב המתקיים.

בונה – הגרש"ז אורעבך פסק שהזנת מחשב בנתונים הנשמרים על גבי דיסקט היא בכלל מלאכת בונה, "שמירת שבת כהלכתה" (ח"ב פרק סו סע' נה). בנוסף לכך ישנה בעצם הפעלת המחשב ופעולת ההקלדה סגירה של מעגלים חשמליים שלדעת "חזון אי"ש" כלולה באיסור בונה. מוליד – סגירת מעגלים חשמליים לדעת "בית יצחק" (יורה דעה ח"ב במפתחות לסי' לא) ועוד אחרונים מהווה איסור דרבנן.

הבערה – בתקשורת מחשבים מורכבת [שימוש במודם והתקשוריות מחשבים ושרתים] גם תתכן הלהטת חוטי-להט ממש [בהדלקת נורות שונות] שזה לדעת הרבה מן הפוסקים מלאכת מבעיר מדאורייתא (עם המעבר לטרנזיסטורים אין כמעט בנמצא מחשב עם נוריות להט).

"ממצא חפצך" ומקח וממכר כאשר מדובר על אתר מסחרי, ודאי שהצרכן יעבור גם על דברי קבלה של "ממצא חפצך ודבר דבר", שבגינם אסור אפילו להרהר בענייני נכסיו בשבת, כמבואר בגמ' שבת (קנ ע"א) ובשולחן ערוך ("אורח חיים" סי' שו סעיף א). ולגבי גזירת מקח וממכר בשבת עיין לקמן סעיף ב.

⁴ הכרעת הפוסקים היא שיש איסור "לפני עיוור" גם באיסורי דרבנן, ונחלקו, אם האיסור לסייע באיסור דרבנן הוא מן התורה או מדרבנן, עיין סיכום השיטות בספר "לפני עיוור" לרב יצחק א' הכהן אדלר (עמ' נב-נו). הנפקא מינה בין שני הצדדים קשורה לשאלה אם אופני ההיתר באיסור מסייע-מדרבנן, כשמדובר באיסורי דרבנן שהובאו לקמן, יעזרו להקל אפילו במקרה של "תרי עברי דנהרא" – כיון שכל האיסור מדרבנן-אמנם גם אם נסבור שהאיסור אינו אלא מדרבנן אין הכרח שהדינים הקיימים ב"מסייע" יחולו גם ב"לפני עיוור" באיסור דרבנן.

⁵ עבודה זרה (ו ע"ב) "הכא במאי עסקינן, דקאי בתרי עברי דנהרא". על פי פירוש רוב המפרשים והפוסקים. אולם רד"צ הופמן בשו"ת "מלמד להועיל" (ח"א סי' לד) והרב נחום אליעזר רבינוביץ (תחומין יא, עמ' 45-97) הוכיחו שלדעת רמב"ם אין חילוק בין תרי עברי דנהרא לחד עברא דנהרא, ובשניהם הסיוע אסור מדאורייתא.

⁶ יש מקום לטעון שגם אם האתר יהיה סגור בשבת, גולש שאינו מודע לסגירתו ינסה להיכנס בו ויחלל שבת בנסיגו זה, ואם כן סגירת האתר תמנע לכל היותר "תוספת איסור". שאלת "לפני עיוור" בתוספת איסור שנויה במחלוקת ראשונים. ריטב"א ומאירי (עבודה זרה ו ע"ב) כתבו

שאלו עובדים על "לפני עיור" בתוספת איסור, אך מתוסי' (שם ד"ה מנין) משמע שאמנם עובדים. ועיין על כך בהרחבה בסי' "לפני עיור" (הני"ל, הערה 4 כללים, סי' ה' עמ' לט-מא). ועיין עוד ב"גיליון מהרש"א" (יו"ד סי' קנא) שמבין את הסוגיא בבבא קמא בענין "הלעיטהו" (סט ע"א), שבמקום שעובר העבירה עובר ממילא עבירה שאין באפשרותו למנוע ממנו, וישנה אפשרות שתוך כדי כך יעבור עבירה נוספת שיש באפשרותו למנועה ממנו, אין חיוב למנועו. עוד יש לדון מצד מה שכתב רמב"ם בפי' המשניות (מעשר שני פ"ד מ"ו), שמותר לתת מעות דמאי למוכר עם-הארץ שבלאו הכי אינו מקפיד שלא לעבור איסורים. אמנם צ"ע בהבנת דבריו.

דעת "משנה למלך" (פ"ד מהל' מלווה ולווה ה"ב) שגם במקרה שהמוכשיל יכול היה לעבור את העבירה גם ללא סיוע המכשיל, אבל זקוק בכל אופן לסיוע של יהודי אחר - עובר בכל זאת על איסור "לפני עיור" דאורייתא. אך דעת "פני משה" (ח"ב סי' קה) ו"כתב סופר" (יו"ד סי' פג) היא שגם בכהאי גוונא אין עובדים על "לפני עיור" דאורייתא. "שדי חמד" (מערכה ו כלל כו אות ט) כתב שגדולי האחרונים סוברים כ"משנה למלך", ועיין סיכום בספר "לפני עיור" (הני"ל, עמ' כז - לא). ועיין בשו"ת "חלקת יעקב" (או"ח סי' סז במהדורה החדשה) שמטעם ה"משנה למלך" הני"ל אסר להעמיד בארץ-ישראל מכונה אוטומטית למכירת אוכל ברשות-הרבים בשבת, אע"פ שישנן שם מכוונות של בעלים אחרים, מכיוון שגם בעלי המכוונות האחרות הם על פי רוב יהודים.

שו"ע יורה דעה (סי' קנא סי"א בהג"ה).

הש"ך (יו"ד סי' קנא ס"ק ו) פסק שבמומר אין איסור מסייע, אומנם הרבה אחרונים נחלקו עליו, עיין ספר "לפני עיור" (עמ' קכח-קלב). הרב שלמה גורן במאמרו על מכשירי בנקומטים בשבת (קובץ "שנה בשנה" תשמ"א עמ' 181) דוחה התבססות על הש"ך הני"ל להיתר, משתי סיבות: א. שיטת הפוסקים שבזמן הזה אין דינם של מחללי שבת בפרהסיא כמומרים מפני שהם נחשבים למי שלא הוכיחו אותם; ב. יש לחוש לדעת הרמ"א שכל הנראה חולק על הש"ך. ויש סברות נוספות לכך שלא נחשיב כיום אנשים אלה למומרים ח"ו אלא ל"ציבור ששגג".

כך מפרש שם "דגול מרבבה" את הש"ך, וב"גיליון מהרש"א" שם חולק על ה"דגול מרבבה". ב"אגרות משה" (יו"ד א סי' עב) וב"ציץ אליעזר" (ח' טו סי' יח) הוכיחו כדעת ה"דגול מרבבה". אומנם ב"אגרות משה" (אבן העזר ח"ד סי' סא אות ב) כתב שכאשר ניתן למנוע את העבירה, ודאי שישנו חיוב לאפרושי גם במזיד, ורק כאשר העבירה תתבצע ממילא, אין איסור מסייע במזיד. ומ"חזון אי"ש" (דמאי סי' ח אות ט) משמע שבמקום שסיועו של המכשיל הוא פאסיבי, והמוכשיל מזיד, אין איסור מסייע. ובספר "גבעת לבונה" כתב שגם לשיטת ה"דגול מרבבה" באיסורי שבת אסור לסייע גם למזיד, אולם לא משמע כן משאר הפוסקים.

"פתחי תשובה" (יו"ד סי' פג), "משיב דבר" (ח"ב סי' לא-לב) ו"בניין ציון" (סי' טו) התירו סיוע בזמן שאינו סמוך לבצוע העבירה, ועיין עוד "מגן אברהם" (שו"ע או"ח סי' קסט ס"ק ו) שהבין מדברי הב"ח (שם ד"ה ואסור), דשרי כשאינו מכשיל בזמן העבירה, ואולם בספר "לפני עיור" (עמ' קלח-קמ) הוכיח שרמ"א, ש"ך ו"דגול מרבבה" חולקים על זה.

בשו"ת מהרש"ם (ח"ב קפד) חידש שלא שייך איסור מסייע, אלא כאשר העבריין עושה את האיסור בגוף החפץ שמסר לו המכשיל, וצירף טעם זה להיתר להשכיר בית לספר המספר גם בשבת, מכיוון שזה עובר את האיסור בחלל הבית ולא בבית עצמו. גם אנו יכולים לצרף טעם זה בנדון דידן - המוכשיל עובר את העבירות באמצעות מחשבו האישי ולא בגוף איזה חפץ שהמכשיל מוסר לו.

במשנה שביעית (פ"ה מ"ו) מבואר שמותר למכור בשביעית לחשוד על השביעית כלי שמלאכתו להיתר ולאיסור, מכיוון שניתן לתלות שהוא קונה את הכלי למלאכת ההיתר. ועיין בספר "לפני עיור" (עמ' עא-עו) שיש הרבה פוסקים הסוברים, דהיינו דווקא כשאיכא רובא להיתרא. אמנם אין היתר זה פשוט, שכן אמנם מצונו במשנה הני"ל, שניתן לתלות להיתר, אך שם מדובר שהכלי שנקנה, מיועד גם להיתר, ואם כן אין זה נחשב לנתינת "מכשול", שהרי הכלי מצד עצמו אינו מיועד דווקא לאיסור (ריטב"א ע"ז סג ע"א), אך סברה זו אינה שייכת לנדון דידן, שכן בשבת מהווה האתר מכשול, ורק ישנו ספק אם ייכשל בו יהודי אם לאו, ואם כן הוי ככל "ספיקא דאורייתא", לחומרא (כשם שאסור להכשיל אדם בספק איסור, אף שאז רק ספק, אם מכשילו בעבירה).

אמנם יעויין בירושלמי שביעית (פ"ה ה"ג) ששאלו שם (על מה שכתבה המשנה שאסור למכור לחשוד), האם מותר למכור ל"סתם" אדם כלים שיעודם למלאכה האסורה בשביעית, ואמרינן שם דשרי, דתלינן להיתרא כשם שתלינן להיתרא בכלי שאינו מיועד רק למלאכה האסורה. ואם כן לכאורה הוא הדין בנדון דידן שבו ישנו ספק, אם המשתמש יהיה יהודי, אך יעויין ברמב"ם (הל' שמיטה ויובל פ"ח ה"ד) דמשמע שהבין, ושכל כוונת הירושלמי היא לומר, שאין צורך בדיעה שאינו חשוד, אלא בסתמא אמרינן דאינו חשוד, וממילא תלינן להיתרא שלא ישתמש בכלים האלה בשביעית אלא ימתין עד לאחר השביעית.

סברה זו הועלתה ע"י הרב הראשי לישראל הרב שלמה גורן לגבי האיסור דאורייתא "לפני עיור" ("שנה בשנה" הני"ל) ועל ידי הרב ישראל רוזן גם לגבי האיסור "מסייע" מדרבנן (תחומין ז' עמ' 139-140). אולם לפחות לגבי האיסור מדרבנן מוכח במפורש ממשנה מעשר שני (פ"ה מ"א), מ"א, הרב אורי דסברג (תחומין יט "אי סגירת בנקומט בשבת" עמ' 353) מחדש שלא שייך איסור מסייע וחובת הפרשה מעבירה, כאשר המכשיל איננו רואה את עובר העבירה בשעת העבירה, מכיוון שלא שייכת בכהאי גוונא חובת הוכחה, ואולם גם סברה זו נדחת לכאורה מן המשנה הני"ל. אך עיין ב"עין יצחק" (אבן העזר סי' א סק"ח) המחדש חידוש דומה, שאין חובת אפרושי מאסורא במקום שאין ידוע למכשיל, מי הם המוכשלים, מכיוון שאין דין עריבות על הנסתרות, ואת המשנה הני"ל תירץ שחובת ציון "ערלה" איננה מטעם "אפרושי מאיסורא" אלא מן הטעמים שמביאה הגמ' מועד קטן (ה ע"א) לחיוב ציון קברות.

אמנם נראה שידי חובת אפרושי מאיסורא לא יצאנו לגמרי.

כך סבור מהרי"ל דיסקין (קנ"א סי' קמה) אף לגבי איסור דאורייתא של "לפני עיור". ובשו"ת "עצי חיים" (ח"ד סי' ה) חולק עליו במקום שיש לאו מדאורייתא, ומודה לו במקום שישנו רק איסור מסייע מדרבנן.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלב"ע סיון תשע"ט	לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמוחה סבג	לע"נ גב' לוריינ הופמן ז"ל	לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה	לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי				